«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1918-ci il 18 dekabr (Çərşənbə günü) tarixli 67-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

AZƏRBAYCAN

Çaharşənbə, 14 rəbiüləvvəl sənə 1337.
18 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

Məhəlli-idarə:
Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi.

Telefon nömrə: 39-60.

Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır.

Dərc olunmayan övraq iadə edilməz.

Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir.

Abunə şəraiti:
Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir.
Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir.

Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]

Daxiliyyə nazirinin qətnaməsi
Nömrə - 10
10 kanuni-əvvəl 1334

Mən, Azərbaycan Cümhuriyyətinin Daxiliyyə naziri, "Znamya truda" qəzetəsinin 146, 147 və 149-cu nömrələrində İvan Kornişinin və Məlikbabaxanovun dərc edilmiş idarəyə məktublarını aşkara surətdə yalan şayiələr nəşr edici, milliyyət düşmənçiliyi qaldıra biləcək və hökumət hərəkatı və binagüzarlıqları [sərəncamları] haqqında əsilsiz xəbərlər şaye edici [yayıcı] ədd [hesab] edib, 1918-ci il iyun ayının 19-da hökumət qanunlarına müvafiq verilmiş olan icbari qərardadların ikinci qisminin "A", "B" və "J" maddələrinə görə "Znamya truda" qəzetəsi müdiri L. Umanskinin üç min rublə cərimə edilməsini, cərimə verilmədiyi təqdirdə iki ay həbs edilməsini qərara aldım.

Daxiliyyə naziri: B. Cavanşir

Kağız Təqsim Edici [Paylayıcı] Şura-dan
Hər cür kağız, karton, zərf (paket) təqsim edici Şura, firmalara və bu işdə maraqlı olanlara xəbər verir ki, bu elan xəbər verildiyi gündən üç günün müddətinə qədər 2-ci nömrə forma ilə kağız, karton və zərf hərəkatı haqqında Şura bürosuna məlumat verməlidirlər. Göstərilən məlumatı verməyənlər cərimə ediləcəklərdir.

Bundan əlavə, birinci nömrə forma ilə məlumat verməli olan şəxslər və firmalar Şuraya məlumdur. İndiyə qədər bu tövr məlumat verməyənlər bu sənəsi kanuni-əvvəlin (dekabrın) 22-sinə qədər məlumat verməyə məcbur edilirlər.

1-ci və 2-ci forma ilə məlumat verilmədiyi təqdirdə, müqəssirlər qanuni məsuliyyətə cəlb edilib, malları kəşf edildiyi zaman Şuranın təsvibi [razılığı] ilə həcz [müsadirə] dəxi ediləcəkdir.

1-ci və 2-ci formaların blankını Şura bürosunda almaq olar. Starı polis küçəsində, nömrə 22 ("Kyummene" Ti-carət və Səhmdarlar Şirkəti kantora-sında)

Şura sədri: Abbasəli bəy Makinski
Katib: V. Q. Levinski

Azərbaycan Maarif Nəzarətində
Nömrə - 203
11 kanuni-əvvəl 1334

Zaqatala ali-ibtidai məktəbinin müəllimi Ter-Mıkırtıçyans və Anastasiya Qoşoba mənsəblərindən və həmişəlik xidmətdən kənar edilirlər. Birincisi qulluğa gəlmədiyindən bu sənəsi eylülün (sentyabr) birindən və ikincisi isə məzkur [adı çəkilən] məktəb milliləşdirildiyindən təşrini-saninin (noyabr) 4-ündən.

Nömrə 204

Bakı Üçüncü Ünas gimnaziyasına türk lisanı müəlliməsi Qəribsoltan Məlikov bu il təşrini-saninin 30-dan Bakı İkinci Ünas gimnaziyasına təyin edilir.

12 kanuni-əvvəl 1334

Nömrə 206

V.Z.Yanişevski Bakı Realnı məktəbində müvəqqətən coğrafiya tədrisinə buraxılır.

Nömrə 207

Bakıda Dördüncü Zükur [oğlanlar] gimnaziyasının müəllimi V.A.Sokolova, Bakı Ticarət məktəbində alman lisanı tədrisinə buraxılır.

Nömrə 208

Bakı Mariinski Ünas [qızlar] gimnaziyasının müəllim və müəllimələri: Y. M. Kaprinskaya, A. A. Novitskaya, A. V. Pavlova, A. D. Şbakova, V. V. Kandelaki, Y. M. Dudina, S. Ə. Şeyxzadə, A. B. Malxasyans, K. M. Ter-Tumasyans, S. E. Balaşova, M. K. Petrova, M. İ. Gülcaninova vəqti-müəyyəndə [müəyyən edilmiş vaxtda] öz vəzifələrini ifa etməyə gəlmədiklərindən, bu sənəsi təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 21-dən xidmətlərindən həmişəlik kənar edilirlər.

Nömrə 209

Kövkəbxanım Rzayev Bakı Müqəddəs Nina məktəbinin (milliləşmiş) hazırlıq şöbəsinə müəllimə təyin edilir.

Maarif Naziri: N. Yusifbəyov

BAKI, 18 KANUNİ-ƏVVƏL
[DEKABR]

Bir neçə vaxtdan bəridir ki, şəhərimizdə fəaliyyət göstərən "Demokratlar müşavirəsində" axırıncı iclasların gedişindən məlum olduğu üzrə, ehtimal ki, etilaf [uzlaşma] üçün ümumi bir dil tapılmışdır. "Demokratlar müşavirəsinin" mütəşəbbisləri [təşəbbüsçüləri] qeyri-müsəlman sosialist firqələri olmuşlarsa da, onda "Müsavat", "İttihad", "Hümmət" və Müsəlman Sosialistləri Bloku dəxi iştirak edirlərdi.

Azərbaycanın istiqlaliyyətini, Azərbaycan türk və islamlarının müqəddəratını, Hökumətini, Parlamanı etiraf [qəbul] etməyə meyl göstərməyən firqələr ilə bizim firqələrimiz əcəba nə səbəbə görə münasibatda bulunub, mübadilə və təateyi-əfkara [fikir mübadiləsinə] yol verirlərdi?

Bu səbəbə ki, müsəlman demokrat firqələri, demokrat və sosialist namını daşıyan öz əcnəbi vətəndaşlarının Azərbaycan demokratiyası xüsusunda yanlış bir nəzərdə və onların hüquq və müqəddəratı məsələsində həmin yanlış nəzərdən nəşət edən [irəli gələn] ziddiyyətdə bulunmalarını müvəqqəti bir keyfiyyət ədd [hesab] edərək, bu xüsusda mübadileyi-əfkarın cərəyanı ilə aralığa bir saziş salınar deyə, münasibatdan [əlaqədən] çəkinməyirdilər. Filhəqiqə [doğrudan da]: "Demokratlar müşavirəsi" istinad etdiyi firqə – ki, rus ictimaiyyuni-inqilabiyyunlarından [sosialist inqilabçılarından] ibarətdir – və onun məsləkdaşları əvvəllərdə Bakıya başqa fikirlər və əməllərlə [niyyətlərlə] gəlmişdilər. Azərbaycan istiqlaliyyətinin quruca bir adı olduğunu və Müttəfiqlərin vürudu [gəlişi] ilə həmin quru ad daha artıq qalammayacağını və Azərbaycan Hökuməti əvəzinə əzalarının [üzvlərinin] əksər qismi ictimaiyyuni-inqilabiyyunlardan mütəşəkkil "Qafqaz və Mavərayi-Bəhri-Xəzər İttifaqı" namını [adını] daşıyan bir hökumət nəsb olunmasını [qurulmasını] yəqin [dəqiq, mütləq] ədd edən firqələr və onların ətrafına yığılan ənasir [ünsürlər], əvvəllərdə istiqlaliyyətimizə və hökumətimizə qarşı bir taqım sui-hərəkat göstərib, Azərbaycan dövlətinin adını belə eşitmək istəməyirlərdi. Bunlar dəxi rus kadetləri və padşahpərəstləri ilə ağız-ağıza verib, "Vahid Rusiya" deyə qışqırırlardı. Müşavirələrinə dəvət olunmuş bizim firqələr onlara "Vahid Rusiya şüarını əsas olmaq üzrə biz etiraf ediriz, lakin həmin şüar dövrəsində Rusiyanın birliyinə çalışan və nüfuz sahibi olan bir Rusiya hökuməti varmıdır?" sualını verdikdə: "Bəli var" deyə Qafqazla heç bir rabitədə bulunmağa müqtədir olmayan uzaq Ufa Hökumətini göstərirdilər. Lakin bir qədər vaxt keçdi. "Ufa hökumətinin iqamətini [qərargahını, mərkəzini] Ufadan Sibiryaya, Omsk şəhərinə nəql etdiyi anlaşıldı. Bir vaxt keçdikdən sonra "Ümumrusiya Hökuməti" ləqəbi[nin] İdil çayı səvahilindən [sahillərindən] Don tərəfinə köçməyə meyl etməsi aşkar oldu. "Vahid Rusiya"nı düzəltmək niyyətində olan məhafil [dairələr] gözlərini eserlərdən döndərib Denikinlərə, Nikolay Nikolayeviçlərə tikdilər. Ufa yalan oldu, Yekaterinodar doğru. Rusiya inqilabi-kəbirinin [Böyük Rusiya inqilabının] bərəkəti sayəsində alınan siyasi və vətəndaş hüququnun mühafizə edilməsi tərəfdarı olan bütün demokratlar məhafili [demokrat dairələr] işin nə yerə yönəldiyini anladılar. Gördülər ki, "bolşevizmlə müharibə" şüarı bəhanəsilə ortalıqda görünən fəal qüvvələr "Könüllülər ordusu" başçıları, Milyukovlar və bütün əski rus bürokratiyası əl-ələ verib, əski çarizmin təcdidi-həyatına [bərpasına] çalışırlar. Və indidən öz məqsədlərini məxfi tutmağa təhəmmül [səbr] etməyib, demokratiya ziddinə getməklə sosializm əsaslarını bilmərrə aradan qaldırmaq istəyirlər.

Bu isə bütün sosialistləri və demokratları gözüaçıq olmağa vadar etdi. Bütün sosialist və demokratlar gördülər ki, "Vahid Rusiya"nı ehya edən [dirildən] qüvvə dalınca gedərlərsə, ol vəqt öz əlləri ilə özlərinə quyu qazmaq kimi olarlar. Onun üçündür ki, "Vahid Rusiya" şüarına bir qədər ehtiyatla baxmaq məcburiyyətində bulundular.

Digər tərəfdən, Bakıda olan sosialist və demokrat firqələri, Azərbaycan türk və islamları arasında cərəyan edən amal və əfkarı, məsləyi və əsasları dürüst təhqiq etdikdə, bunların heç birində ümum demokratiya mənafeyinə zidd olan bir maddə belə görüldüyü yoxdur. Nəinki yalnız bir demokratik əsaslara, hətta "Vahid", lakin "Demokratik Rusiya" şüarına dəxi bir müxalifət müşahidə edilməyir. Yalnız Azərbaycan türk və islamlarının səy və təlaşı öz hüquqi-bəşəriyyə və milliyyələrini [bəşəri və milli hüquqlarını] müdafiə və mühafizədən ibarət olub, heç bir dövlətin, heç bir millətin əleyhinə qəlblərində xüsumət və ədavət [kin və düşmənçilik] bəsləməyirlər. İstədikləri, asudə olub hamı millətlərlə bəradəranə [qardaşca] bir tərzdə yaşamaqdır. Əgər gələcək "Vahid Rusiya" böylə bir qardaşlıq əsasını qəbul edəcəksə, onu da rədd etməyəcəkdir. Azərbaycan türk və islamları Azərbaycanın istiqlaliyyətini elan etməkdə başqa millətlərə hakim olmaq niyyətində olmamışlardır. Bu vardır ki, öz həyat və məişətlərini mühafizə etmək istəmişlərdir.

Həyat müdafiəsi isə, təbii, haqqa təcavüz surətində ədd [hesab] ediləmməz. Azərbaycan, Rusiyada hökmfərma olan [hökm sürən] hərc-mərc afətindən özünü mühafizə etmək üçün başda bir idarə seçmək işinə hamı ənasiri [bütün ünsürləri] dəvət edir. Burası müsəlman məmləkətidir deyə, qeyri-müsəlman millətlərin haqqlarına təcavüz edilməyir. Bizim sədaqət və səmimiyyətimizi görüb və etiraf edib, bizimlə əl-ələ verməli idilər.

Hal-hazırda bolşevizmin tüğyanı ilə sağ firqələrin iştahası arasında qalan demokratiyanın ittifaq və ittihadı [birliyi] ən mühüm siyasi məsələlərdəndir. Əgər demokratiya bu gün ittihad və ittifaq etməzsə, ya bolşevizm və ya padşahpərəstlər qurbanı ola biləcəkləri əğləb [qüvvətli] ehtimaldandır.

Bu həqiqət, görünür ki, Bakı demokratları üçün dəxi aşkar olmuşdur, ona binaəndir [görədir] ki, Rusiya mərkəzində möhkəm bir hökumət əmələ gəlincə, Rusiyadan ayrılmış başqa millətlərin müqəddəratını etiraf [qəbul] etmək əsası üzrə, arada bir saziş və etilaf [razılıq] hüsula gəlməkdədir.

Əlbəttə, biz rus demokratiyası ilə "müsəlmanpərəst" görünən bəzi rus monarxistlərinə təfavüt qoyarız və biz heç vaxt onunla əlahiddə iş görmək niyyətində olmamışız. Lakin keçirdiyimiz şərait fövqəladə olduğundan, biri-birimizdən bir qədər uzaq düşmüşdük. İndi isə, əgər Bakı demokratları sidqiyyət [doğruluq, sədaqət] və səmimiyyətlə bizə əl uzadıb da məmləkətimizin rifah və səadəti və bütün əhalinin bilafərqi-dinü qövmiyyət [dini və milli fərq olmadan] mənafeyi üçün çalışarlarsa, biz onları eyni səmimiyyətlə qarşılarız.

Hər halda bu yolda hüsula gələn etilaf və sazişi təbrik və bunun qəti və səmimiliyini arzu ediriz.

AZƏRBAYCAN
MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

Məxaric smetası
Tərtibat və Ləvazim Komissiyası, Məclisi-Məbusanın üçüncü iclasında Parlamanın 1920-ci il yanvar ayınadək məxaric smetasını iclasa təqdim etmişdi. Smeta bu qərarla tərtib verilmişdir:

Dəftərxana müdiri ayda - 2500 manat
Onun müavini ayda - 2000 manat
Şöbə müdirləri (2) hərəsi ayda - 2000 manat
Parlaman sədri katibinə ayda - 2000 manat
Kargüzarlara (5) hərəsi ayda - 1400 manat
Dilmanclar (2) hərəsi ayda - 1400 manat
Mühasib ayda - 1500 manat
Vəznədar [Kassir] ayda - 1200 manat
Müqəyyidlər [qeydiyyat məmurları] (2) hərəsi ayda - 1000 manat
Dəftərxana xidmətçilərinə (5) ayda - 750 manat
Stenoqraf rusca (4) ayda - 1200 manat
Stenoqraf türkcə (6) ayda - 1200 manat
Katib rusca ayda - 1200 manat
Katib türkcə ayda - 1500 manat
Reminqtonçu [makinaçı] (2) ayda - 750 manat
Kvestor [təsərrüfat müdiri] ayda - 1200 manat
Onun müavinləri (2) ayda - 1200 manat
Ləvazım müdiri ayda - 1000 manat
Xidmətçilər ayda - 550 manat
Telefonçu (2) ayda - 550 manat
Cümlətan yekunu ayda - 55.750 manat
İldə 669.000 manat

* * *

Bundan əlavə, dəftərxana məsarifi [xərcləri] üçün 100.000 manat
Vəqti-müəyyənədən artıq çalışanlara - 15.000 manat
Fövqalədə məxaric yol pulu - 30.000 manat
Xidmətçilərə bəxşiş - 61.675 manat
Cümlətanı - 206.675 manat

* * *

Şurayi-Milli əzasına [üzvlərinə] ma-aş gündə - 100 manat hesabıyla 17 günün mükafatı - 74.800 manat
Parlaman əzasına gündə - 100 manat
Parlaman əzasına ezam və sairə - 100.000 manat
Hər sessiya ibtida [başlanğıcında] və sonunda Parlaman əzasına yol xərci - 120.000 manat
Parlaman sədrinə nümayəndəlik əcri [mükafatı, maaşı] olaraq ildə - 30.000 manat
Onun iki müavininə ildə - 36.000 manat
1918-ci il təşrini-sanisinin [noyabrı-nın] 15-dən - 1919-cu il kanuni-sani-sinin [yanvarının] 1-dək 13 ay yarım müddətində ümumiyyətlə

* * *

Parlamanın məxarici - 4.942.000 manat
Smeta əhəmiyyətsiz təbəddülat [dəyişiklik] ilə qəbul edilmişdir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* "Eveniŋ standart" qəzetəsi xəbər verir ki, Lloyd Corc, Sülh Konfransında Yevropa dövlətlərinin icbari mükəlləfiyyəti-əsgəriyyənin [hərbi mükəlləfiyyətin] ləğv olunması razılığına nail olmasa da, bu tövr mükəlləfiyyəti-əsgəriyyənin İngiltərədə ləğvini təkid edəcəkdir.

* Brest-Litovsk sülh əqdnaməsi mövcibincə [sazişinə əsasən] almanların ruslardan aldıqları 320 milyon frank qızıl Parisə gətirilib Fransa Dövlət Bankına verilmişdir.

* Petroqraddan Berlin təriqi [yolu] ilə verilən teleqrafda deyilir ki, Rus Şura Hökuməti "Avrora" zirehlisinə birinci zərurət zamanında üzməyə hazır olmaq əmrini vermişdir. Təhlükə zamanında Şura üzvləri bu gəmidən istifadə edib bitərəf limana gedəcək-lərdir.

* Vaşinqtondan xəbər verirlər ki, Amerikanın 1920-ci ildə tamam olacaq Dəniz Qüvvəsi Proqramı bu surətdə elan edilmişdir: 350 sualtı qayıqlarını təxribedici gəmi, 112 qaraqol gəmisi, 40 sualtı qayığı, 50 mina buraxan gəmi, 25 yedək gəmisi, 5 drednot və 350 minanos [torpedo gəmisi].

* Kiyevdən Kopenhaqa verilən teleqrafda deyilir ki: Könüllü ordu nəz-dində olan Xüsusi Müşavirə üzvlərindən ibarət Yekaterinodarda Ümumrusiya Hökuməti təşkil edilmişdir. Sazonov bu hökumətin Xariciyyə naziridir. Bu hökumətin məqsədi federasiya əsasında "Vahid Rusiya" bərpa edib bolşevikləri Ukranyadan qovmaqdır.

* Xarbindən xəbər verirlər ki, Rusiyanın böhranlı əhvalı münasibəti ilə general Kolçakın müvəqqət diktator təyin edilməsi Omskda qərara alınmışdır.

* İndiyə qədər Müttəfiqlərə 87 sualtı qayığı təslim edilmişdir. Bu sualtı qayıqlarından bir neçəsi ən böyük sualtı zirehlisidir. Bunlardan birinin uzunluğu 650 funtdur (7 funt bir sajendir). Qayıq xidmətçilərinin ədədi 91 nəfərdir. Digər birisi 5 düymlü topla təchiz edilib, hətta buz döndərən maşinaya belə malikdir.

* İngiltərə teleqraflarının verdikləri xəbərlərə görə, Berlin əhvalı gəldikcə ağırlaşmaqdadır. Hökumət, əsgərlərin qışlalardan [kazarmalardan] çıxmasını qadağan etmişdir. Libknext firqəsi ümumi fəhlələr tətilini təkid etməkdədir. Bu firqə bir çox pulemyot və qeyri ləvazimati-hərbiyyəyə malikdir. Sosial-Demokrat Əksəriyyət Firqəsi, "Spartak" komitəsinin bərhəm edilməsi [dağıdılması] ilə Libknextin həbs olunmasını tələb edici bir ultimatumla hökumətə müraciət etmək niyyətindədir.

* İngiltərə Baş vəziri [Baş naziri] söylədiyi nitqində torpaq məsələsindən bəhslə demiş ki: Əhali, ələlxüsus [xüsusilə] ehtiyat saldatları və maryaklar [matroslar], torpaq işlərinə məşğul olmalıdırlar. Bundan ötrü də hökumət ziraət kursları təşkil etməlidir. İstehsalat genişlənməlidir. İstehsalatın azalması irtica bərabəridir. Lakin siz şəxsi xüsusiyyəti zəbt etməməlisiniz. Bu bolşevizmin azmış yollarındandır.

Baş vəzir, Hökumət idarəsinin qaydaya salınması lüzumiyyətindən bəhslə demiş ki: İngiltərədə inqilabçı ünsürlər vardır. Bunlar yaratmaq istəməyib, ancaq hərc-mərcliyə çalışmaqdadırlar. Rusiya bolşevikləri bütün Yevropada hərc-mərclik təşviqatına məşğuldurlar. Biz, İngiltərədə bu tövr təşviqat aparılmasına mümaniət göstərməliyiz [mane olmalıyız].

* Vaşinqtondan verilən rəsmi xəbərə görə, Amerika tələfatı bu qərar üzrədir: 53169 əsgər ölüb, 177625 nəfər yaralanmış və 3323 nəfər əsir və xəbərsiz itmişdir.

XALQ MƏKTƏBLƏRİ
MÜDİRLƏRİNİN YIĞINCAĞI

- 2 -

Qəbul etməli şeylər çox-çoxdur, lakin bu dəfə öylələrini təklif etməli ki, həm müəllimə məşğələ və həm də Azərbaycana xidmət [edən] bir şey olsun. Mənə qalarsa, bu dəfə bu aşağıdakıları təklif edərdim:

1) Lüğət tədarükü: Bu gün sırf [saf] türkcəni dinləmək üçün, dəhat [kənd yerləri] və tərəkəmə arasına getməlidir. Bunların arasında öylə qiymətli türk kəlmələri qalmışdır ki, onlar ədəbiyyat dairəsində çoxdan itib-batmışdır. İştə millətin böylə "dürri-giranbəha"larını [qiymətli incilərini] yığıb hifz etmək lazım gəlir. Bu, bir ağır vəzifədir ki, öhdəsindən bir-iki-üç şəxs gələ bilməz, bəlkə tamam məktəblər müəllimləri bu dairədə çalışarlarsa, bir şey hasil olar. İştə bu vəzifəni əziz müəllimlərimiz öhdələrinə alsınlar: ziraət, ticarət, siyasət, maldarlıq, bağbanlıq və meşəlik sair ətrafında işlənilən ləfz və ibarələri əhalidən eşidərkən, xüsusi dəftərçələrə, tamam bəyanatı ilə bərabər qeyd etsinlər və hər ilin axırında bu minval ilə yığılmış məlumatı müdirlərinə təqdim etsinlər. Bunlar da bu işləri təhqiq edib, tamam məlumatı Maarif idarəsinə, yaxud Üləma Əncüməninə (Академия Наук) göndərsinlər. Bu minval ilə on beş-iyirmi sənənin ərzində o qədər məlumat cəm olar ki, axırda sırf türkcə bir lüğət, bir qamus nəşrinə şüru etmək [başlamaq] olar. Maarif Vəzarətinin [Nazirliyinin] hümmətilə müəllimlərə məxsus bir jurnal yaradılarsa, bu yığılacaq məlumat da həmin jurnalda qitə-qitə [hissə-hissə] dərc olunar. Rus qamusçusu Dal həmin qərarla mükəmməl bir rus lüğəti yapmışdırlar.

2) Tarix tədarükü: Bugünkü Azərbaycan, vaxtilə neçə xanlıqlardan ibarət idi. İndiyədək bu xanlıqlara dair mətbuatda heç bir şey görünmədi. Lakin camaat arasından öylələri vardır ki, həmin xanlıqlar asarından [əsərlərindən] bir çox şey yazmışdır, yaxud zehnən hifz etmişdir. İştə bu məlumat, göstərilən təriqlə [üsulla] yığılarsa, vaxtıyla Azərbaycan tarixinə də şüru olunar. Qafqazda məruf [bilinən] xanlıqlar bunlardır: Gəncə, Qarabağ, Şəki, Şirvan, Bakı, İrəvan, Naxçıvan, Talış və sair xanlıqlar, ağalıqlar (Qazax), sultanlıqlar (Zaqatal) və qeyriləri. Bu xanlıqların hamısından məlumat yığılarsa, vaxtıyla Vətən tarixi tərtib verilər. Müəllimlər arasında bir çox tarix maraqlıları vardır ki, bu məsələ onlara həvalə olunarsa, canı-dillə işə başlarlar.

3) Coğrafiya tədarükü: Dağların, yamacların, aranların, yaylaqların, qışlaqların, ovaların, çayların, yolların, şəhərlərin, kəndlərin və qəsəbəçələrin adları, mövqeyi-coğrafiyyələri [coğrafi mövqeləri] (tul və ərz) [coğrafi uzunluq və enlikləri], tarixi və coğrafi mənaları öyrənilsin və həmin təriqlə cəm olsun, ta ki vaxtıyla Azərbaycan coğrafiyası və mükəmməl xəritəsi ortalığa çıxsın.

4) Nəbatat, heyvanat, mə'dəniyyat [mədənlər], asari-ətiqə [qədim əsərlər] və sair fənlər tədarükü: Azərbaycan nəbatatını öyrənmək üçün (ələlxüsus nüsxəbəndlikdə [dərman müalicəsində, əczaçılıqda] və kimyada işlənilən nəbatat) sadəcə bir üsul vardır ki, həmin nəbatatın birər nüsxəsini qurudaraq, kağız arasında saxlayırlar, altında da bu nəbatın ismi, xasiyyəti, məkanı, mənfəəti yaxud zərəri qeyd olunur. İştə maraqlılar üçün böyük bir meydan açılır: buyursunlar vətənin otlarını, çiçəklərini yığsınlar; adları əhali arasında mərufdursa [bilinirsə], altında yazsınlar. Adları məlum deyilsə, yazmasınlar: bunların adlarını Bakıda yaxud İstanbulda nəbatiyyun üləması [botanika alimləri] kəşf və qeyd edərlər. Bu üsula ruslar "gerbari" (Гербарий) deyirlər. Bu üsulla vətənin nəbatatı öyrənilər və vaxtıyla mükəmməl bir nəbatat xəritəsi (Ботанический атлас) hüsula gələr.

Heyvanata gəldikdə – heyvanların, quşların, balıqların nəvasını [müqəvvasını] (Чучела), həşəratı sancaqlarda, ilan-çiyanı da şüşədə spirto içində məhfuz [qorunmuş olaraq] saxlamalıdır. Bunların da vaxtıyla xəritələri (Зоологический атлас) tərtib verilər.

Mə'dəniyyata [mədənlərə, faydalı qazıntılara] gəldikdə – bunların təbii nüsxələri və asari-ətiqənin də əksləri [fotoşəkilləri] gərək yığılsın. Qədim pullar, əslihə [silahlar] və libaslar yenə bu qərarla cəm olunarsa, faydadan xali [faydadan məhrum, faydasız] deyil.

İştə, bu minval ilə yığılmış məlumatı və maddələri saxlamaq və vaxtında istifadə etmək üçün hər nazirin təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] birər müzəxana [muzey] açmaq lazımdır. Bu müzəxanalar Bakıda, Gəncədə, Şuşada, Şəkidə, Şamaxıda, Qubada, Salyanda, Gorusda və Lənkəranda gərək açılsın. Bu müzəxanalardan bəzi şeylərin birər nüsxələri Bakıdakı mərkəz müzəxanaya elmi istifadələr üçün köçürülər, qalanları da əhalinin və həvəslilərin tədqiq və müayinəsi üçün həmin müzəxanalarda məhfuz qalar [qorunub saxlanılar].

5) Elmi müayinələr: Müəllimlərə suallı dəftərlər paylansın ki, həmin suallara cavab yazaraq müdirlərə qaytarsınlar. Həmin dəftərlərə qeyd olunacaq suallardan bir neçəsini burada söyləyəlim:

1) Can və mal təhriri-nüfusu [sayının qeydiyyatı] (Статистика);

2) Əhalinin mənbeyi-məişəti [dolanışıq mənbəyi] (ziraət, maldarlıq, ticarət, mədənçilik, pambıq və barama kimi işlər);

3) Köçəri quşların gəlmək və getmək zamanı; birinci şaxtanın zamanı, qarın vaxtı, ildə neçə gün yağış, qar və xoş hava olur? Nə vədə çaylar daşır və nə vədə yatır? Çayların coşğun zamanında əhaliyə mənfəəti və zərəri;

4) Müsri [yoluxucu] naxoşluqlar, nəbatat və heyvanat mərəzləri və onların "türkəçarə" müalicələri;

5) Pirlər, ocaqlar və bəzi yerlərdə ağaca, daşa olan etiqadlar; dəblər, adətlər...

6) Camaat arasında intişar tapmış [yayılmış] nəqllər (nağıllar), timsallar [təmsillər], yanıltmaclar, boyatılar [bayatılar] və saz aşıqlarının deyişmələri. Bunları müfəssələn yazmalıdır.

Bu işləri dürüst yapmaq üçün bir çox yerlərdə, məsələn Ağdamda, Bərdədə, Qazaxda, Zaqatalada, Ağdaşda, Göyçayda, Cəbrayılda və Muğanda birər müayinəxanalar (Метеорологическая станция) təsis etmək lazım gəlir. Müayinəxanaların karastıları [cihazları] çox olarsa, qonşu kəndlərin də müəllimləri istifadə edə bilərlər.

İştə bu işləri əncama gətirmək üçün, qabaqca hazırlıqlar kursları açmalıdır, ta ki, orada müəllimlər məsələlərin fənn və üsulunu öyrənərək, yerlərində də icraya başlasınlar. Bu barədə müəllimlərə bir çox rəhbərlər, düsturüləməllər [təlimatnamələr], xəritələr, planlar, fotoqrafiya makinaları, atlaslar və sairləri lazımdır ki, lüzumiyyəti olduqca, gərək dərdəst olunsun [əl altında olsun].

Bu təkliflər təzə bir şey deyil, köhnə hökumət də bunlarla məşğul olurdu; lakin ayrı bir nöqteyi-nəzərlə. Bu gün bizim məqsədimiz: özümüzü, yerlərimizi, sularımızı və mayəhtacımızı [ehtiyacımız olan hər şeyi] öyrənməkdir; elmə və fənnə xidmət göstərməkdir.

İştə meydani-fəaliyyət həvəslilər üçün açıqdır; milləti-hakimə olmaq məqsədində bulunan cavanlarımız meydana gəlsinlər, istedadlarını da göstərsinlər.

Fərhad Ağazadə

MAARİF MÜFƏTTİŞLƏRİNİN
YIĞINCAĞINA DAİR

Keçirdiyimiz dövr, maziyə [keçmişə] nisbətən fövqəladə tarixi bir dövr olduğu kimi, cavan Azərbaycan Hökumətimizin Maarif Nəzarəti tərəfindən ilk qədəm olaraq dəvət və tərtib edilən Maarif Müfəttişlərinin Əvvəlinci Yığıncağı (nədvəsi) [müşavirəsi] dəxi tarixi bir vaqe olmalıdır.

Cəhalət sayəsində əsrlərdən bəri mədəni əqvam [qövmlər] arasında çürük bir əza [orqan] kimi görünərək, hakim ikən məhkum və hüquqən məhrum olan millətimiz, onların istehza və nifrətinə belə məruz qalmışdır. Axırıncı acı təcrübələr bizə isbat etdi ki, vətənimizin abad və tərəqqisi, millətimizin səadət və müqəddəratı, ələlxüsus [xüsusən] dinimizin şərəf və bəqası [əbədiliyi], həyati-ictimaiyyəyə və siyasətə biganə qalaraq müdam [daim] təsbeh və dua etməklə deyil, ancaq təqazayi-zəmanəyə [zəmanənin tələbinə] görə vətən və milləti sevərək, onun şan və hüququ uğrunda fədakar və qəyur [çalışqan] bir qələm ordusu hazırlamaqla ola bilər. Zənn edirəm, bu aləmşümul [bütün dünyanı əhatə edən] müharibənin bəxş etdiyi təxribat və tələfatdan bizar olmuş aləmi-bəşər, bir daha o cəhənnəmnümun [cəhənnəmi xatırladan] toplar, o nizəli tüfənglər ilə yox, ancaq ülum və maarif silahı olan "qələm" ilə müsəlləh olacaqlar [silahlanacaqlar]...

İştə həmin ordunu mükəmməl surətdə müsəlləh edib, bilfeil [əməli surətdə] meydani-mübarizəyə çıxarmaqla, həqir olan millətimizi özünə layiq şan-şərəflə yaşatmaq vəzifəsi, məzkur [adı çəkilən] ordunun koman-danı hesabında olub bu gün nədvədə olan məkatib [məktəblər] və maarif müfəttişləri [müdirləri] olsalar gərəkdir.

Sabiq Rusiya Hökumətinin maarif müfəttişləri hər biri öz nahiyəsindəki məktəbləri üçün müxtəlif proqram tərtib etdiklərindən, onlardakı üsul və tədris kitabları dəxi müxtəlif idi.

Ona görə, idarəcə maarif müfəttişlərinin və tərbiyəcə məktəblərin yek-digəri [bir-biri] ilə lazımi qədər rabitəsi olmadığı üçün, ibtidai məktəbi ikmal edib şəhadətnamə almış bir şagird nə qədər müstəid [istedadlı] olsa belə, rüşdiyyə məktəbinə [orta məktəbə] ya qəbul olunmayırdı, yaxud qəbul olunarsa, üsul və proqramca çox əziyyətlər çəkirdi.

Bir millətin istiqbal və səadətinə xidmət edəcək ülum [elmlər] və tərbiyə heç vaxt müxtəlif əndazədə ola bilməz; bərəks [əksinə], gələcək nəslimizin əxlaqi-ruhiyyə və hissiyyati-vətənpərvəranəsi millətin qayə və amalına erişəcək doğru bir təriq [yol; üsul] üzrə olmalıdır.

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1918-ci il 18 dekabr (Çərşənbə günü) tarixli 67-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

Bu vəchlə, övladi-vətən daha mək-təbdə ikən üstadi-əzəm [böyük üstad], cənnətməkan, mərhum İsmayıl bəyin tövsiyə etdiyi "Dildə bir, fikirdə bir və işdə birlik" şüarını öyrənməlidir. İştə ülum və tərbiyə haqqında bu mühüm nöqtəni nəzərə alaraq, ümumi bir dil, bir proq-ram və bir üsul tərtib etmək və bu surətlə məkatib [məktəblər] və müfəttişlər arasında sıxı bir irtibat [rabitə, əlaqə] əmələ gətirmək üçün Maarif Nəzarətinin dəvət etmiş bu nədvəsi şayani-təqdirdir [təqdirə layiqdir].

Zənn edəriz, bu nədvədə də qərar olunan məsaili-mühimmə [mühüm məsələlər], nə qədər ağır və baha otursa da, xəstənin şəfayab olması [şəfa tapması] üçün bir təbibi-haziq [təcrübəli həkim] tərəfindən yazılmış nüsxə [resept] ədd [hesab] edərək, bilatəxir [gecikmədən] hökumətimiz icra edəcək...

Yığıncağın əvvəlinci iclası kanuni-əvvəlin [dekabrın] 12-sində möhtərəm Həmid bəy Şahtaxtlının təhti-sədarətində açılıb, Maarif Nəzarətinə müfəttiş əfəndilər tərəfindən təqdim olunmuş gələcək 1919-cu sənənin məsarif [xərclər] layihələri smetası müzakirə olundu; fəqət, məkatibi-ibtidaiyyələrin [ibtidai məktəblərin] cümləsi bir məsarif üzrə olmaqla, millət övladının tərbiyəsi uğrunda ömrünü sərf edən zəh-mətkeş müəllim əfəndilərin ehtiyaci-hazirəyə [hazırkı ehtiy-aclara] görə onların təmini-maaşları üçün ümumi bir smetanın tərtibi mətlub olduğundan [tələb edildiyindən], məsələnin həll və qərarı gələcək iclasa qaldı.

2-3-üncü iclasda əşədd [ən çox] ehtiyacımız olan tədris kitablarının növü və nəşri barədə həmin məclisə təqdim olunan kitabların qəbul olub-olmadığı barədə müfəttiş əfəndilərin mütaliə [qiymətləndirmələri] və mübadileyi-əfkarı [fikir mübadiləsi], ələlxü-sus, bu vaxta qədər ibtidai məktəblərdə müşahidə olunan nöqsanın rəfi [aradan qaldırılması] və lüzum görülən islahatın tərtibatı haqqın-da müzakirə olundu. Gələcək nömrədə bu xüsuslardakı nədvənin qərarını bəyan edəriz.

İslam bəy Qəbulov

MÖVLUDİ-NƏBİ

Rəbiüləvvəlin 12-də Məclisi-Məbusan binası salonunda "Səadət" cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə Mövludi-Nəbi görüş məclisi təyin olun-muşdu. Məclisi yeni təyin olunan Şeyxülislam Axund Ağa Ağəalizadə həzrətləri açdılar. Bəliğ [bəlağətli] bir xütbeyi-ərəbidən [ərəbcə xütbədən] sonra səlis və sadə bir tərzdə ifadə eylədiyi uzun nitqində hazirunu [iştirakçıları] ittihada [birliyə], ittifaqa, Azərbaycan Hökumə-tini təqviyəyə [gücləndirməyə, dəstəkləməyə] dəvət eylədi və zim-nən [dolayı olaraq] bütün dinlərin insanları ayırmaq üçün deyil, bir-ləşdirmək üçün gəldiyini zikr edərək "Bizi nə hüdudi-şahan [şahların sərhədləri], nə ixtilafiəlsinə [dil müxtəlifliyi], nə İncil və nə də Quran ayırammaz" məzmununda olan türki [türk dilində] bir şeirlə əsrin hakimi olan insaniyyətpərvəranə fikrə tərcüman oldu.

Axund Ağa həzrətlərindən sonra Şeyx Qəni cənabları istiqlalın bir mövhibeyi-üzma [böyük bir ehsan, nemət] olduğunu bəyanla, Azərbaycan Cümhuriyyəti rüəsası [başçıları] ilə hökumət ricalına [hökumət adamlarına] xeyir-dua eylədi.

Bədəhu [sonra] Ağaoğlu Əhməd bəy cənabları acı danışacağını müqəd-dimətən [başlanğıcdan etibarən] zikr eyləyərək, hüzzara [orada olanlara] acı məzəmmətlər və pədəranə [ata kimi] nəsihətlər etdi: "Bundan on il əvvəl sizdən ayrıldım, dönərkən sizi on il də geri gördüm" dedi. "Dilimizi unutmuşsunuz, adətlərimizi dəyişmişsiniz, tamamilə başqa bir hala və qəlibə girmişsiniz. Eyvah, sizlərə bu hal ilə istiqlal qazanmaq bir əmri-məhaldır [çətin bir işdir]. Dilsiz millət olmaz, millətsiz istiqlal! Fəqət bununla bərabər istiqbalınız [gələcəyiniz] var. Siz Asiyanın Belçikası ola bilərsiniz. Yalnız yetişir ki, parəpərəst [pul düşkünü] olmayasınız! Hökumətinizə ehtiram ediniz. Hökumətiniz, Parlamanınız vəzifələrini saxlayınız, o zaman naili-məram [məqsədinizə nail] olarsınız."

Sonra Hacı Zeynalabidin Tağıyev cənabları kəndilərinə məxsus olan səda ilə nitqə başladı. Hökumətdən şikayət eylədi. Fabrikasının malını qoymayırlar ki, özü satsın. Ondan beş manata alırlar, sonra kənarda 17 manata satırlar. "Bu bina bilirsiniz ki, nə binadır? Qızlarımız gərək oxusun, halbuki, Hökumət buranı mənim əlimdən aldı. İdarə yapdı," deyə tənqidatda bulundu.

Daha sonra rus keşişlərindən Kravçenko səlis və bəliğ bir nitqilə hazirunu qardaşlığa dəvət eylədi.

Nəhayət, Şeyxülislam həzrətləri duayi-xətm [bağlanış duası] tilavət edərək [oxuyaraq], məclisə intəha verildi.

MÜSƏLMAN XANIMLARININ NƏZƏR-DİQQƏTİNƏ

Düşənbə [bazar ertəsi] rəbiüləvvəl ayının 12-inci günü peyğəm-bərimiz həzrəti Məhəmməd sələvatullahi əleyhi vəsəlləmin ruzi-təvəl-lüdü [doğum günü] cəhətincə Mövludİ-Nəbi bayra-mı idi. Bu müqəd-dəs gün bizim üçün nə böyük bayram, nə səadətli bir gün olduğunu deməyi artıq bilirəm. Keçən ildə keçirdiyimiz dəhşətli və müsibətli günlər və o müsibətlərdən gördüyümüz və aldığımız yaralar o qədər təzədir ki, hənüz o cəhətə millətimizin gördüyü fəlakətlər bir çox zaman ürəklərimizin açılmamasına bais olacaqdır. Yəqindir ki, bu yövmi-məsudu [xoşbəxt günü] keçən illər misalınca şadiyanə və tən-tənəli keçirməyə mənən iqtidarımız yox idi. Ancaq bunu ərz etmək lazım gəlir ki, bu gündə bir yerə cəm olmaqla həm peyğəmbəri-zişanımızın [şanlı peyğəmbərimizin] ruhi-mübarəkini [mübarək ruhunu] şad eyləriz, həm də bacılarımız bir-birimizin halından xəbər-dar olar. Dərdi danışdıqca az olar misalınca hər bir insan bir-birinin dərdinə şərik olanda bir növ dərdləri yüngülləşər və bəlkə də çarə tapılar. Zatən bir-birilə toplaşıb görüşməklə fikirlər törəyib meydana çıxar. Bu müqəddəs günü bir də yad etmək niyyəti ilə Bakı Müsəlman Ünas [Qadınlar] Cəmiyyəti bir yerə cəm olmaqla bərabər, ümum Bakı müslimələrini [müsəlman qadınlarını] bu məclisə dəvət edir. Əlbəttə, bu il də hər ildəki kimi, nə çalğı, nə teatr və tamaşası, nə qeyri şey olmayacaqdır. Ancaq cəmiyyətin fikri və məqsədi məhz bu mübarək gündə bir yerə toplaşmaqla həmdərd və həmfikir olmaqdır.

Sevgili vətənimiz Azərbaycanın paytaxtı olan Bakıda biz dəxi gərək bir yerə cəm olub, bir-birlərimizlə görüşməklə bərabər bu əziz günləri yad edək. "Qara günün ömrü az olar." İnşallah, gələcəkdə vətənimizdə hürr yaşadığımız zamanda böylə müqəddəs günü böyük bir şadyanalıqla yad edəriz və bütün millətimizin məsudiyyətini Xüdayi-Rəbbülmənnandan [mərhəməti və ehsanı çox olan Allahdan] istirham edəriz.

Binaileyh [ona görə], həmin pənc-şənbə [cümə axşamı] günü rəbiüləvvəl ayının 15-ində (dekabrın 19-cu günü) Persidski küçədə vaqe Ağa Murtuza Muxtarovun evində Mövludi-Nəbi ayinini yad etmək üzrə düzələcək məclisə Bakı Müsəlman Ünas Cəmiyyəti müsəlman xanımlarının o məclisə təşrif gətirmələrini təmənna edir və biz dəxi o məclisə getməklə gərək özümüz iftixar edək.

F. xanım S.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

* Maarif Nəzarətinin əmri mövcibincə [əmrinə əsasən], Bakıdakı Ticarət məktəbi cənbində [nəzdində] müsəlman çocuqları üçün tədrisatı türk lisanında aparılacaq hazırlıq sinifləri açılacaqdır.

* Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 8-ində saat 4 radələrindən Realnı məktəbində 30-cu dairə ev təşkilatının intixabatı [seçkisi] vaqe olmuşdur [baş tutmuşdur]. 339 vəsiqə pişnihad [təqdim] edilmişdi. Sədarətə Lopatinski, katib-liyə Poqosyan intixab edilmişdi [seçil-mişdi]. İntixab, Amerika üsulu ilə olmuşdur. Dairə ev komitəsinə 20 üzv, 10 nəfər namizəd intixab edilmişdir.

3-cü dairədən Mərkəzi Ev Komitəsinə bunlar seçilmişlər:

1) Əlibala Rzayev; 2) İvest; 3) Rza bəy Sultanov; 4) Dadaş Əliyev.

Namizədlər: 1) Mir Hüseyn Tağı-yev; 2) Hüseynbala Məhəmmədov; 3) Xəlil Hüseynov; 4) Dava vəkili Abbas Dadaşov.

Ərzaq işləri

* Tağıyev fabrikasından alıb ətraf kəndlər camaatı arasında hər nəfərə 4 arşın və arşını 5 manat şərtilə olaraq paylamaq üçün Novxanı kəndi vəkili Xudaverdi Rza oğlu və Kərbəlayi Əşrəf Baba oğlu-na 7800 arşın; Digah kəndi vəkili Məzahir Əbdüləzim oğluna 5046 arşın; Corat kəndi vəkili Məşhədi Abbasəli Hacı Nəcəfəli oğlu və Həsən Hacı Xaliq oğluna 7720 arşın; Binə kəndi vəkili Əbdülsəlam Babayevə 2708 arşın; Güzdək kəndi vəkili Ağaverdi Əliəkbər oğlu və Həmid Novruzəli oğluna 3696 arşın bezə Ərzaq Nəzarəti icazə-namələr verdi.

* Ənzəlidən Bakıya 12000 put düyü gətirib satmaq üçün Ərzaq Nəzarəti V. S. Çxeidzeyə icazənamə verdi.

* Gürcüstandan Azərbaycana 2000 put qənd gətirib sərbəst sat-maq üçün Ərzaq Nəzarəti Əliabbas Babayevə və dörd vaqon da Əliabbas Sultanov gətirməsinə icazənamə verdi.

* Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 15-ində dəmiryol ilə Bakıya daxil olan ərzaq və mal:

Arpa - 1448 put;
Odun - 5500 put.
Kanuni-əvvəlin 16-ında:
Buğda - 1905 put;
Un - 124 put;
Kartof - 25 put;
Arpa - 1372 put;
Odun - 2000 put.

AZƏRBAYCANDA

Andranikin məktubu

"Horizon" qəzetəsində Andranikin bir məktubu dərc edilmişdir. Bu məktub, Qarabağda Andranikin və Daşnaksutyun firqəsinin təqib etdikləri məqsədi aydınlaşdırdığından, tərcüməsini qarelərimizə [oxucularımıza] təqdim ediriz. Andranik yazır ki:

Qafqaziya ermənilər[nin] faciənak [faciəvi] qara günlərində, o zaman ki, Türkiyə ilə Ermənistan Cümhuriyyəti arasında sülh əqd edil-di, mən özümün və qoşunumun Ermənistan daxilində yaşamamızı lüzumsuz və qeyri-mümkün ədd [hesab] edərək dağlar, dərələr və biyabanlar təriqi [yolu] ilə müttəfiq İngiltərə qoşununa qoşulmağa getdim. Bu ümidlə ki, onun köməyi ilə Türkiyə Ermənistanının son parçasını müdafiə edək, fəqət talehim müvəffəqiyyət etmədi və Naxçıvan ətrafındakı müsadimədən [toqquşmadan] sonra tarixi Qarabağ dağlarına keçdim ki, hürriyyətpərvər və qeyri-mətbu [bo-yun əyməz] ruhumuzu başqalarının alçaq hakimiyyəti altına verməyə-im. Şimdi üç aydan ziyadədir ki, Qarabağın dağlarında, dərələrindəyiz. Mənim dəstəm Qarabağa girən zaman çox ağır günlər idi, qoşun-larım nizamsız, saldatlarım yorğun və pərişan, qaçqınlar zəif və qorxmuş idilər. Boynuma almalıyam ki, bu bədbəxtlik mənzərəsini gördükdə, bütün müharibə müddətində heç bir təcavüz görməyib qurban vermiş olan yerli əhali bizə qarşı soyuqqanlılıq, rəğbətsizlik və hətta bəzən ədavət ibraz etdilər [düşmənçilik göstərdilər]. Böylə münasibatdan dolayı qoşunum bir az da əksildi. Qaçqınlar aylarla açıq havada, dərələrdə ac qalırdırlar; hələ də yerləşdirilməmişlərdir. Sisyan və Zəngəzur uyezdinin 8000 evdən ibarət əhalisi 12-14 min qaçqını yerləşdirə bilmədi. Öylə bir təşkilat yoxmudur ki, bu bəd-bəxtlərə müavinət [kömək] etsin?

Zəngəzur uyezd əhalisi tərəfindən etimad və müavinət gör-məyərək qoşunumun çoxu Qarabağdan getdi. Mənimlə ancaq bir az saldat qaldı. Mən isə heç vəchlə Ermənistan Cümhuriyyətinə get-məməyi qərarlaşdırdım. Bu zaman idi ki, vəziyyətin ciddiliyini hamı-dan əvvəl anlamış olan Sisyan nümayəndələri sentyabrın 4-ündə vüqu bulmuş olan mahal syezd[ində] xahiş eylədi ki, mən Sisyanda qalıb müdafiə üçün məhəlli [yerli] təşkilat yapım. O vaxt dəhşətli gün-lər idi, qüvvələnmiş düşmən, Batum əhdnaməsinə [sazişinə] istinad-la Sisyan və Zəngəzur mahalları əhalisindən Azərbaycana tabe olaraq silahlarını vermələrini tələb və əks surətdə ciddi tədabir ittixazı ilə [ciddi tədbirlər görməklə] təhdid edirdi. Bəlkə böylə təhdidlər, nəhayət bir nəticə verməyəcəklərdi də fəqət heç ümid və istinadgahı olmayan əhali bəzi yerlərdə, məsələn, Gümrü ətrafında və Gorusda düşmənin tələbinə əməl və Azərbaycan təbəiyyətini [vətəndaşlığını] qəbul etməyə razı olurdu. Lakin mənim qəti müqabiləm [müqaviməti-m] sayəsində böylə xahişlərə əməl edilməyib, Sisyan mahalı tabe olmamağa və axıradək mübarizə etməyə qərar verdi. 20 yaşından 30 yaşınadək cavanlara səfərbərlik elan edilərək dəstələr təşkil olundu və Sisyan hüdudunda səngərləri tutdular. Təhlükənin ciddiyyətini anlayaraq Sisyandan sonra Zəngəzur və Qapan [Qafan] mahalları dəxi mübarizəyə qərar verərək, 20 yaşından 50 yaşınadək ümum kişilər səfərbərlik halına gətirildilər. Bu surətlə Zəngəzur, Qapan və Sisyan mahallarının dəstələri mənim qoşunum və Şuşa və Gəncə alayları sal-datları böyük bir qüvvə təşkil etdilər. Sisyan, Zəngəzur və Qapan sıxı surətdə əlaqədar olduqdan sonra, türklərin təhti-hakimiyyətinə [hakimiyyəti altına] düşmüş olan tarixi Qarabağı bunlarla bir-ləşdirmək məsələsi qalırdı. Şuşa şəhəri süqutla tərk-silah edilmişdisə də, ətraf kəndlər tabe olmayaraq, səbrsizliklə bizim vürudumuzu [gəlişimizi] gözləyirlər. Bu vəchlə mənim və saldatlarımın burada olmamız və buranın səfərbərliyi sayəsində Zəngəzur, Sisyan və Qapan mahalları bu vaxtadək hələ türklərə ya Azərbaycana tabe olmamışlardır. Halbuki, Ermənistan Cümhuriyyəti nəinki kömək etmək istəməyirdi, hətta bizimlə münasibata girişmək istəməyərək, əhaliyə tövsiyə edirdi silahlarını təslim etsinlər və qorxulu bir adam olmaq üzrə Andraniki içlərindən kənar edib müsəlləh müsadiməyə [silahlı toqquşmaya] səbəbiyyət verməsinlər.

Hər halda Qarabağ məsələsinin həllində fürsəti fövtə verməmə-lidir. Zəngəzur, Sisyan və Qapan məsələləri artıq həll edilmişdir. Ümid-varam ki, Şuşa haqqındakı qərardadımıza da yaxın zamanda əməl edəyim.

Andranik
27 noyabr 1918

General Tomson və Andranik

Qarabağdan "K. Slovo" qazetəsinə xəbər verirlər ki, bu günlərdə Şuşaya ingilis heyəti gələrək orada qalmış olan 200 türk əsgərinin şəhərdən çıxması barəsində binagüzarlıq etmiş [təşəbbüs etmiş, sərəncam vermiş] və Andraniklə görüşmək üçün Zabixə [Zabuxa] get-mişdir. Heyət, Andranikə general Tomson tərəfindən bir mək-tub ver-mişdir. Məktubda guya general Tomson bütün Qarabağın mühafizə-sini Andranikə tapşırırmış. Bu günlərdə Andranikin öz dəstəsi ilə Şuşaya vürudu [gəlişi] gözlənirmiş. Şuşa ətrafında Sokrat bəy Məlikşahnəzərov 6000 nəfərlik bir əsgər dəstəsi düzəlt-miş imiş, Qarabağda sakitlik imiş.

Şəkidən

Bizə yazırlar:

Gəncə valisi[nin] Daxiliyyə Nəzarəti naminə verdiyi məlumata nəzərən, Nuxuda ərzaq ucuzlaşmış imiş. Bu əhvalat hörmətli "Azərbaycan" qəzetəsinin 13 təşrini-sani [noyabr] 38-ci nömrəsində dərc edilmişdi. Zənniacizanəmizə görə işbu məlumatı Gəncə valisi həzrətləri iki ay bundan əqdəm [qabaq] vermiş.

Bu halda, Şəkinin hal və övzası [vəziyyəti] çox müşkül və ağır bir haldadır. Barama ipək fabrikaları ilə məşhur Şəkidə 80-90 fabrikalar cümləsi işləmədiyindən on mindən ziyadə fəhlə işsizdirlər. Bir tərəfdən əmrazi-sariyyə [yoluxucu xəstəliklər] gündə yüz nəfərdən ziyadə tələf etməkdə, o biri tərəfdən ərzaq və mühümmatın gün-gündən bahalanması füqərayi-kasibənin ah-naləsini ərşə çıxarmaq-dadır. Xalça, palaz, mis tas satılıb ərzağa verildiyi kimi namuslu, ismətli həmşirələrimizin [bacılarımızın] əlbisələri, gor kəfənləri satıl-maqdadır. Çox ailələr var ki, var-yoxunu satıb, bitirib sailliyə [dilənçiliyə] əl uzadıb, bununla da keçinəmmədiyindən acından həlak olanlar da az deyil. Buğda unu 100 manat, arpa unu 60-70 manat, kömürün putu 50 manat, qənd 40 manat, çay gir-vənkəsi 150 manat, ət 4 manat 50 qəpik. Şəki kimi dağlar və meşələrlə məşhur bir şəhərdə odun tapılmayır. Füqərayi-kasibənin bir qismi qırılıb, bir qismi xəstədir, bir qismi də acdır, dağa getməyə taqəti yoxdur. Bu fəlakətlərin qarşısı alınmazsa, Şəki əhli böyük fəlakətlərə düçar ola-cağı aşkardır. Keçən sənələrdə hər məhəllədə cəmiyyətlər təşkil olunub, füqərayi-kasibənin mühümmati-ləvazimini ucuz fiyat ilə ve-rirdilər, hökumət də yardım edirdi. Şimdiki halda nə hökumətdən və nə zənginlərimizdən heç bir yardım olmadığı kimi, xatirə belə gətirən yoxdur.

Köylülərin [kəndlilərin] geyəcəkləri yoxsa, yeyəcəkləri kafidir, zənn edirəm. Şəhər əhli isə hər bir gediş-gəlişdən kənarda qaldığın-dan, ticarət kəsilmişdir. Şəkinin gözə çarpan [tərəfi] ipək baraması alveri ilə zavodların işləməyi idi. Beş sənədir ki, hər nə qədər mal varsa, cümləsi müştərisiz qalmaqdadır. Bu da Marsel-Moskva yolları bağlı olduğundandır.

Mülkədarlarımızın da məhsulatını rəncbərlər tamam verməyirlər. Tacirlərimiz o halda, mülkədarlarımız da bu gündə. Tacirlərimiz də fəna halda olduğundan Şəki əhlinin biçarəgani [biçarələri] dörd gözlə hökumətimizdən imdad bəkləyir, yardım tələb edir. Gündə yüz nəfər xəstəlikdən insan tələf olursa, nisfi [yarısı] aclıqdan həlak olmaqdadır. Hökumətdən doktor, davacat [dava-dərman], çit, bez, bu kimi zəruri əlzəm olan şeylərin heç birini istəməyib, yalnız yeyəcək ərzaq istəyir-lər. Bu da xaricdən gəlib yetişincə tab gətirə bilməyən aclar, gözlərini tikmişlər Şəki mahalından toplanmış üşr anbarlarına. Rica edirlər, mərhəmətli hökumətimizdən, həmin anbarlarda olan buğdalardan əsgərə yetərlik qədərində götürüləndən sonra fəzləsini [qalanını] əhvən [ən aşağı] qiymətlə satıb, parasını beytülmala [dövlət xəzinə-sinə] cəm etsinlər.

Allah etməsin, böylə olmasa, Şəkinin əhvalı qayət dərəcədə fəna olacaqdır. Şəkinin başqa dərdləri də çoxdur, hissəmə düşəni mən yazdım.

Mustafa Bədəlzadə

GÜRCÜSTANDA

Hərbiyyə Nazirinin əmri

Gürcüstan Hərbiyyə naziri əmr vermişdir ki, bundan sonra Cümhurriyyət qoşunları hərəkatı barəsində qazetələrdə heç bir xəbər dərc edilməsin. Hərbiyyə Nəzarətindən nəşət edəcək [Hərbi Nazirlik çıxışlı] xəbərlərin dərcinə mümaniət [maneə] yoxdur.

Gürcüstandakı Erməni Milli Komitəsi və Sanain ixtilafı

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 10-unda Erməni Milli Komitəsinin Sanain ixtilafına aid fövqəladə bir iclası vaqe olmuşdur. Bu barədə Yezrikyan məruzə oxumuşdur. Məruzəni istima etdikdən [din-lədikdən] sonra iclas qət etmişdir ki: 1) Gürcüstan Hökuməti Sanainə Daxiliyyə naziri müavini Maxaradzenin təhti-idarəsində [rəhbərliyi altında] heyət göndərdiyi üçün Milli Komitə də bir heyət göndərsin. Heyətin işi bundan ibarət olmalıdır: 2) Məhəllində [yerində] ixtilafla aşına olub bərtərəf edilməsinə [aradan qaldırılmasına] çalışmalı; 3) Gürcüstanla Ermənistan miyanındakı [arasındakı] sərhəd məsələsini həll etmək üçün lazımi tədbirlər ittixaz etmək [tədbirlər görmək]. Heyətə bunlar intixab edilmişlər: Ağciyan, Yerzikyan, Tumanyan, Doluxanov.

Bunlar Sanainə 11 kanuni-əvvəldə [dekabrda] azim olmuşlar [yola düşmüşlər].

L. Bıç Gürcüstan haqqında

Kuban Nahiyə Radasının sədri, Rada iclasında sabiq sədrlərinin hal-hazırda muxtariyyətli hökumət təşkili üçün artıq müşkülat olduğu nöqteyi-nəzərini tənqidlə, bu etirazların əsassız olduğunu bəyan edib demişdir ki, artıq iqtisadi səbəblər qüvvəsi olaraq ayrı-ayrı olan Cənub hökumət təşkilatları böyük bir qüvvə ilə birləşməyə çalışırlar. Rada üzvü Filimonov Gürcüstanın Qırmızı ordu əsgərləri ilə könüllüləri təhdid etməsi haqqında söylədiyi bəyanatı əsilsizdir. Gürcüstanın öz ordusu vardır və Gürcüstan ordusu Qırmızı ordu əsgərləri ilə şiddətli mübarizədə bulunub, onlarla heç bir əlaqəsi yox-dur. Hərgah Gürcüstan Hərbiyyə naziri Giorqadze Bakı şəhərinin türk-lər tərəfindən alınması arzusunda bulunmuşsa da, o da ancaq Bakı şəhərinin bolşeviklər əlində olub, orada anarşi hökmfərma olmasın-dan [hökm sürməsindən] irəli gəlmişdir. Giorqadze türklərin Bakı şəhərini alıb, orada asayiş bərpa edəcəklərinə ümidvar idi.

L. Bıç nitqinə davam edərək deyir ki, mən bu cüziyyatdan [xırdalıqlardan] bəhs etməyəcəyəm; çünki bunlar sağlam bir fikir vücuda gətirməyib, mütəqabil [qarşılıqlı] etimadsızlıq törətmək-dədir. Bizimlə Gürcüstan və Ukrayna arasında bir-birinə zidd mənafe yoxdur. Bizim bir müvazi [paralel] yolumuz vardır. Biz ən əvvəlcə bolşeviklərlə mübarizədə bulunmaq üçün ittifaq yapmalıyız. Burada doğru söylədilər ki, bolşevizm məğlub olmayana qədər rus hökumə-tini düzəltmək mümkün olmayacaqdır. Bizim qonşularımız da bu barədə bizim kimi maraqlıdırlar. İttifaq yapmaq üçün biz bütün qüvvələrimizi sərf etməliyiz.

Sonra Bıç Soçi nahiyəsi üstündə Gürcüstanla Könüllü ordu arasın-da çıxan ixtilafdan müfəssəl surətdə bəhs edib demişdir ki, gürcülər özləri də Soçinin onlar tərəfindən işğal edilməsini müvəqqəti hesab edirlər. Bu məsələdə sazişə nail olmaq asandır.

ERMƏNİSTANDA

Tiflisdəki Erməni Milli Komitəsi, kanuni-əvvəlin [dekabrın] 12-sində Allahverdidən böylə bir teleqram almışdır:

Heyət, salamat Allahverdiyə gəlib çatdı. Axvat mövqifindən [stan-siyasından], ətraf kəndlərdən nümayəndələr çağırılmışdır ki, əhval barəsində məlumat alınsın. Hadisat, məhəlli xasiyyəti havidir [hadi-sələr yerli xarakterlidir]. Anqi, Ozmobar, Ardoy və başqa ixtilaflı kəndlərlə əlaqəni düzəltməkdən ötrü heyət lazımi binagüzarlıqda bulunmuşdur [təşəbbüs göstərmişdir]. Biz ümid ediriz ki, məsələ sülhlə həll ediləcəkdir. Ermənistan hökuməti heyəti də general Mdiviani ilə yolun xarab olmasından naşi Qobereddə qalmışlar. Bunlar da öz tərəflərindən işə iştirak edirlər. Biz bunlarla əlaqəni dü-zəltmək üçün təşəbbüsatda bulunacağız.

Yerzikyan, Doluxanov, Tumanyan

Eydi-mövludi-nəbi münasibətilə

Həmin rəbiüləvvəl ayının 15-ində pəncşənbə [cümə axşamı] günü Ağa Murtuza Muxtarovun mülkündə, gündüz saat 12-də Bakı Ünas Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi tərəfindən müsəlman xanımları üçün eydi-mövludi-nəbi münasibətilə ziyafət məclisi təyin edilmişdir. Xüsusi dəvətnamələr heç kimə göndərilməyəcəkdir. İanələr kamali-təşəkkür ilə qəbul edilir.

Xəzər müstəhlikin ittifaqı "Kooperasiya"nın kitabxana şöbəsi

Türkcə ədəbiyyat, tarix, coğrafiya, sənaye və kooperatsiyaya dair və həmçinin çocuqlara məxsus kitablar, məktəb kitabları, jurnal alır. Arzu edənlər Parapetdə "Azərbaycan" qəzetəsi kantorunda Əliəkbər Heydərzadəyə müraciət etməlidirlər. Telefon: 6-91.

b/24 3 – 2

Xalq Səhiyyəsi naziri həzrətlərinin əmrinə mütabiq ümum aptek mağazası sahiblərinə elan olunur ki, bunlar bu il 31 dekabr 1918 tari-xinə kimi Tibbiyyə və Sihhiyyə şöbəsinə aşağıdakı məlumatı pişnihad [təqdim] etməlidirlər.

1) Mağazanın sahibi, müdiri və mağazada işləyən əşxas [şəxslər] barəsində və bunların dərəceyi-elmini.

2) Nə vaxt və kimin müsaidəsi ilə mağaza açılmışdır.

3) Mağazanın məkanı.

4) Zəhərli və tünd ədəvat ilə alver etməyə icazə varmı?

Tibbiyyə və Sihhiyyə Şöbəsi müdiri:
İ. Punko

b/22 3 – 3

Doktor
Hacı Fəthullah Ağəalizadə

Böyüklərin və uşaqların daxili mərəzlərinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və ax-şam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

215

Doktor
Doktor Samuil İzrailoviç Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. "914" dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayırır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Qoldqor-Fradkinin
Diş müaliceəxanası

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evin-də qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607 12 – 1

Arvad diş həkimi
A. P. Matsiyevskaya

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

Qabil diş qayıran
Mirzə Xəlil Canıbəyzadə

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayırır. Ünvan: Qubernski küçə, "İslamiyyə"nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

Doktor Rza bəy Sultanov
Paris Darülfünunundan

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri hər gün saat 9-1-ədək, saat 4-7-yədək. Telefon 5-30. Adres: Parapet, Kolyubakinski küçədə nömrə 39. "Azərbaycan" qəzetə idarəsinin yanında.

237

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünas əmrazını [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gecə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstaxanası mövcuddur.

209

Mama M. K. Şerman

Qəbul edir: mamalıq, ovmaq (massaj) və iynə vurmaq işləri. Həmçinin xəstələrə qulluq etmək işində də təcrübəsi vardır.

Ünvanı: Kolyubakinski küçədə Parapetin qabağında Dildarovun 26 nömrəli evində 2-nci mərtəbədə.

Telefon 24-62

Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli

TRANSLİTERASİYA İLƏ BAĞLI QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qismi-rəsmi

"10 kanuni-əvvəl 1334": Burada il, rumi tarixlə göstərilmişdir; miladi tarixlə 10 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

"11 kanuni-əvvəl 1334": Burada il, rumi tarixlə göstərilmişdir; miladi tarixlə 11 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

"12 kanuni-əvvəl 1334": Burada il, rumi tarixlə göstərilmişdir; miladi tarixlə 12 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

Teleqraf xəbərləri

"Drednot": hərbi dəniz donanmalarında XX əsrin əvvəllərindən etibarən istifadə edilməyə başlanan, güclü artilleriya silahlarına malik zirehli gəmi (dred-nout).

"İngiltərə Baş vəziri...": Söhbət Lloyd Corcdan gedir.

Xalq məktəbləri müdirlərinin yığıncağı

"1) Lüğət tədarükü": Bundan sonrakı maddələr ("Tarix tədarükü", "Coğ-rafiya tədarükü" və s.) 2-dən başlayaraq nömrələndiyi halda, qəzetdə bu maddə nömrələnməmişdir.

Maarif müfəttişlərinin yığıncağına dair

"Bu vəchlə, övladi-vətən daha məktəbdə ikən üstadi-əzəm, cənnət-məkan, mərhum İsmayıl bəyin tövsiyə etdiyi...": Krım tatarlarının ictimai-siyasi xadi-mi Qaspıralı İsmayıl bəy nəzərdə tutulur.

Mövludi-Nəbi

"«Bizi nə hüdudi-şahan [şahların sərhədləri], nə ixtilafiəlsinə [dil müxtəlifliyi], nə İncil və nə də Quran ayı-rammaz» məzmununda olan türki [türk dilində] bir şeirlə...": Əli bəy Hüseynzadənin "Sizlərsiniz ey qövmi-Macar, bizlərə ixvan / Mümkünmü ayırsın bizi İncil ilə Quran?" misralarının da olduğu məşhur şeiri nəzərdə tutulur.

Azərbaycanda: Şəkidən

"Üşr": kənd təsərrüfatı məhsullarından onda bir miqdarında alınan vergi.

Gürcüstanda

"Gürcüstan Hərbiyyə naziri...": söhbət Qriqol Giorqadzedən gedir.